

Božo Repe, slovenački historičar, povodom 30 godina Janša i Pahor su osramotili

Razgovor

Beograd, Ljubljana /// Za većinu Slovenaca glavni su nezavisna država i pristupanje Evropskoj uniji. Ulazak u NATO politički je isforsirala čitava politička elita, od levice do desnice i svi mediji. Povezali su oba plebiscita, da bi taj drugi o NATO uspeo. Znači, već ovde se jedinstvo pogleda završava. Treba napomenuti da su u procesu nezavisnosti postojale dve komponente: liberalna, koja je građanska prava i demokratiju stavila u prvi plan, ne samo u Sloveniji, već u celoj Jugoslaviji, i nacionalističko-katolička, koja je imala nacionalnu državu za višak nacionalnog razvoja, zapravo kraj istorije - kaže u razgovoru za Danas Božo Repe, redovni profesor za savremenu istoriju na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, sumirajući trideset godina nezavisnosti Slovenije.

Sve je počelo od nule, kaže Repe, dodajući da se nezavisnost mitologizuje, poriče se da je slovenačka državnost izgrađena tokom Drugog svetskog rata otporom, i u Jugoslaviji. Otuda i ideja desnice da otvori još jedan muzej nezavisnosti povodom jubileja čemu se, kaže, većina struke protivi.

- Levo-liberalni dio javnosti i politike vidio je državu kao sredstvo koje građanima omogućava da žive demokratski, bez historije u društvu,

na Balkan zbog nostalgije, a mladi u Beograd, Guču, Sarajevo, da se opuste. Popularno postaje i skijanje na Bjelašnici, Kopaoniku, Brezovici treba još da se razvije, nedavno sam bio tamo. Na Balkanu je atmosfera drugačija, opuštenija, ne postoje rigidna pravila, to mlade privlači. Postoje radio-stanice koje puštaju uglavnom muziku iz tog vremena ili iz tog prostora. Čak su i mlade generacije usvojile „jugo“ muziku, iako zbog jezika ne razumeju suštine tekstova.

■ Koliko su danas žive tekovine jugoslovenstva? U više anketa koje su rađene Slovenci su često bili u vrhu po jugonostalgiji.

- Jugonostalgija je vrlo raznolik i kontradiktoran pojam u Sloveniji. U političkom smislu je krajnje negativan, vređa, povezuje se sa psvokama, najčešće sa komunizmom. Desnica optužuje političke protivnike i kritičke intelektualce da žele povratak Jugoslavije, što je, naravno, apsurdno. To je posledica mentaliteta koji je stvoren za

Autostopom 4. maja 1980.

- Zanimljivo je sećanje na dan kada je Tito umro, naročito iz današnje perspektive. Mogao sam biti u vojsci, ali srećom izašao sam malo ranije. U Žirovnici, selu nadomak Jesenica, saznao sam za smrt. Onda sam išao kući autostopom. Zaustavio se mladi, bradati, dugokosi Nemač u prastarom Folksvagenu i na nemačkom me pitao kuda idem. Rekao sam kući, na Bled. „A vi“, pitao sam. Rekao je u Dalmaciju, „ako uspe“. „Zašto ne bi“, pitao sam, mislio sam da ima na umu njegov auto i jugoslovenske puteve. „Pošto ćete imati građanski rat, čuo sam na radiju da je Tito umro“, kazao je. Naravno da sam ga samouvereno utješio, da do toga nikako ne može doći. Od radosti me odveo do kuće i nastavio put - priča Božo Repe.

vreme osamostaljenja - poput „mi smo Jugoslaviju napustili jer nismo Balkanci, jer smo srednjoevropski - ili alternativno Veneti, znači nismo Slaveni, oduvek smo ovde, odmah iza ameba - mi smo kulturniji, razvijeniji“. Najmanje petnaest godina, čak i više, slovenačka politika bila je „mi sa Balkanom nemamo veze“. Zbog takve ideologije mi smo u potpunosti izgubili prednosti koje smo imali, ekonomske, trgovinske i druge. Starije generacije se verovatno sećaju novinskih zapisa ili uz-

■ Jedan ste od potpisnika deklaracije „Odranimo istoriju“ historičara iz Srbije i regiona. Koliko smo danas daleko od pomirenja i normalizacije odnosa i šta je najveća prepreka dobrosusedstvu?

- Govorimo o „smrznutom stanju“ koje održavaju EU i međunarodna politika. Veoma smo daleko od pomirenja, jer u svim zemljama prevladava isti nacionalistički mentalitet, zasnovan na verovanju u sopstvenu nevinost i nepravde koje su počinili drugi. Ponegde jesu na vlasti ili imaju jak utjecaj još uvijek političari iz vremena rata, druge su ih nasledile mlade kopije. Ali svakako je pozitivno što postoji aktivno civilno društvo koje drugačije misli, povezuje se i protivi se toj politici. Naravno, to je premalo, naročito u situaciji gotovo apsolutne kontrole medija i verbalnih ratova na društvenim mrežama, sličnih onima iz osamdesetih u novinama i na televizijama, ali multipliciranih savremenim tehnologijama. Nadam se da će se mlade generacije probuditi, jer je reč o njihovoj budućnosti. Moramo sami da napravimo promene, svaki u svom društvu. To je jedan dugi proces. Ali treba znati, da je nacionalizam samo dio problema. Drugi dio su disfunkcionalne, koruptivne i autokratski vođene države, jedno ide sa drugim. Države ovog tipa, koje su u EU, najrazvijenijim državama smetaju, ali na Balkanu im takozvane „stabilokracije“ odgovaraju.

„Još živimo na dezintegriranom i iscrpljenom sistemu socijalne države i zdravstvenom sistemu iz vremena Jugoslavije, koji se privatizuje na parče“: Božo Repe

Foto: Borut Peterlin

Poslanici kao fudbaleri

- Živimo od koalicije do koalicije, što je sve rezultat isključivo ličnih i stranačkih interesa. U Sloveniji, u prevladajućim ruralnim područjima, možete postati poslanik sa oko 3.000 glasova. Ako karikiram, dovoljno je platiti piće posle mise - kaže Repe dodajući da „takvi ljudi, loše obrazovani ili sumnjivih diploma, odlučuju o sudbini zemlje“. Sada je to, ističe, „nekakva kombinacija penzionera i mladih, nemilosrdnih skoroejčeva, koji u parlament dolaze kao 'liberali', a zatim postaju sateliti krajnje desnice da zadrže parlamentarnu stolicu, iako po cenu uništavanja demokratije i države“.

- U osnovi su na političkom tržištu i postupaju poput fudbalera, po principu ko daje više. Janez Janša je pre izvesnog vremena čak objavio cenovnik glasova jedne stranke - navodi naš sagovornik.

opušteno, bez dominantne uloge vojske, represivnih aparata i nacionalizma. Kada se shvatilo da to u Jugoslaviji neće biti moguće, stvorilo se jedinstvo oba pola, koje je u ključnim mesecima omogućilo osamostaljenje ali je savezništvo trajalo kratko. Zatim je raskol obnovljen i sprečio je formiranje trećeg, suštinskog cilja, pored osamostaljenja i EU, odnosno - kakvu zemlju želimo.

Slovenačka država danas je samo ljuska, smatra Repe.

- Nema strategiju, nema vanjske politike osim da sledi Mađarsku, nema prijatelja, praktično je rasprodato i iznutra plen partija. Članstvo u EU je donelo malo više reda i novac za ruralna područja, ali generalno ništa nije bilo od onoga što su stranke obećale u vreme sticanja nezavisnosti, oličeno u frazi o Sloveniji kao „balkanskoj Švajcarskoj“. U stvari, još živimo na dezintegriranom i iscrpljenom sistemu socijalne države i zdravstvenom sistemu iz vremena Jugoslavije, koji se privatizuje na parče.

vika na mitinzima osamdesetih kako Fructal iskorišćava srpske seljake jer jeftino kupuje srpsko voće, a zatim skupo prodaje sokove u Srbiji. Pa, danas je, ironično, vlasnik Fructala Nectar iz Srbije i oni „eksploatišu“ slovenačke uzgajivače bresaka i kajsija. Umesto da Mercator bude jedan od glavnih igrača na balkanskom tržištu hrane i kupuje manje trgovinske lance, slovenačka politika i leva i desna ga je prodala mnogo slabijem Agrokoru, koji je propao. Ideološki obračun sa „jugonostalgijom“ imao je dakle jednu od najviših ekonomskih cena u nezavisnoj Sloveniji. Isto važi i za kulturne stvaraoce, oni su svedeni na dva miliona potencijalnih korisnika. Ideja da čemo zameniti jugoslovenski kulturni prostor evropskim, pokazala se iluzijom, osim možda na filmskom polju, ali i ovde, ironično u jugoslovenskim koprodukcijama. Naravno, niko ne misli da bi bilo moguće obnoviti Jugoslaviju, to je ideološka konstrukcija, ali sigurno postoji nešto što bi se u kulturnom smislu moglo nazvati „virtuelnom Jugoslavijom“. Stari putuju

Dve slike Slovenije

- Slovenija je bila najbogatija republika u Jugoslaviji i još uvek je daleko najbogatija država u odnosu na bivše republike. Ali nismo smanjili razvojni jaz Slovenije i Austrije sa kojom se najradije uspoređujemo. Za vreme Jugoslavije, Slovenija se Austriji približila na oko 70 odsto BDP-a (u zavisnosti od perioda od pedesetih godina nadalje); 1986. u krizi, pala je na 46,7 odsto austrijskog nivoa, danas je na negde 53 odsto. Istovremeno su nas sustigle najrazvijenije istočnoevropske zemlje koje su tada bile daleko iza nas, ali su uspešno crpele evropski novac, koji je u velikom delu zbog nesposobnosti EU na kraju pristao u ruke sa vlašću povezanih oligarha. Za sanaciju sve tri državne banke, Slovenija je dala 4,5 milijarde dolara, a prodate su za nekoliko stotina milijuna. Više nemamo sopstvenu avio-kompaniju, za luku Koper samo je pitanje vremena kada će je tako ili onako dobiti stranci. U 2013. smo skoro doživeli grčki scenario. Janša, koji je za to pored Pahora bio najodgovorniji, zvao je u pomoć takozvanu trojku. Bankrot države je u poslednjem trenutku spasila naredna vlada Alenke Bratušek prodajom državnih obveznica u SAD. Dugujemo više nego što je dugovala čitava Jugoslavija na vrhuncu krize, više od 80 odsto BDP, naravno sada i zbog pandemije. Najobrazovaniji deo mlade populacije emigrira, mladi ljudi nemaju budućnost kako zbog nemogućnosti zaposlenja, tako i zbog katastrofalne stambene politike. Dakle, postoje dve slike Slovenije, jedna je kao iz turističkog resorta a druga, kad iz njega izadete u stvarni život.

nacionalne države nastale „vatrom i mačem“. Versajski sistem doneo je eksploziju malih, frustriranih nacionalističkih država, koje su htele „očistiti“ svoj nacionalni teritorij ili proširiti granice. Stvaranje multinacionalne Jugoslavije zapravo je bilo izuzetak, ali je polazilo od stajališta, da će vremenom postati jednonacionalna, po francuskom uzoru. Drugi svetski rat završio je ove procese etničkim čišćenjima. Slovenija je dobar primer za sve te procese. Pre Prvog svetskog rata bila je nacionalno mešovita teritorija - slično kao BiH za vreme Jugoslavije. Slovenci su imali većinu samo u Kranjskoj. U sto godina išla je kroz pomenute procese, Slovenci su i sami bili žrtve, a na kraju je, iako mala, postala jednonacionalna država. Današnja Evropa više manje jednonacionalnih država posle Drugog svetog rata uspeła je nekako da se pomiri, iako se opet vraćaju stari duhovi iz tridesetih godina. Balkan to još čeka.

■ U kolikoj meri su se postjugoslovenska društva suočila sa onim što se dogodilo tokom devedesetih godina?

- U stvari, uopšte nisu. Svaki je zatvoren u svoju istinu, koja je podržana od medija, školskog sistema, politike. Nova vizuelna slika istorije formira se kroz spomenike, nazive ulica, ri-

od raspada SFRJ Sloveniju

■ Ideološki obračun sa „jugonostalgijom“ imao je jednu od najviših ekonomskih cena u nezavisnoj Sloveniji. Isto važi i za kulturne stvaraoce, oni su svedeni na dva miliona potencijalnih korisnika. Ideja da ćemo zameniti jugoslovenski kulturni prostor evropskim, pokazala se iluzijom

tuale, usmeravanje novca za nauku i kulturu i slično. Postoji nekoliko naučnih i kulturnih projekata koji prevazilaze to, ali oni imaju mali uticaj.

■ **Stiče se uverenje da postoji potreba da se suprotstavljaju istorije i neretko vode bitke čiji je narativ tačan. Zbog čega?**

- To je sigurno tačno. To je slična borba kakvu smo iskusili osamdesetih. U to vreme je kontroverzni Aleksandar Tijanić negde napisao da još uvek čekamo da vidimo šta će se dogoditi u prošlosti. Uzrok je u tome što je revizija istorije prvenstveno interes politike - naravno ne mislim na naučnu reviziju koja je sastavni dio našeg posla - a veliki dio struke je poslušan iz uverenja, iz oportunitizma

jeva predložili za visokog predstavnika međunarodne zajednice u BiH. U 2010. preuzeo je ulogu posebnog slovenačkog izveštaja za BiH, jer je Vijeće Evrope planiralo posebno raspravu o njezinoj budućnosti, a Pahor kao tadašnji predsednik vlade htio je konačno poboljšati ugled Slovenije na Balkanu. Kučan je napisao izveštaj čija je suština zagovaranje jedinstvenosti BiH. U tom kontekstu upozorio je na opasnost raspada. Stvar je onda, kao i ovaj put, zabrljao Pahor, koji je na nekom skupu u Vašingtonu govorio o mogućnosti raspada. Ali ovaj put stvar je mnogo ozbiljnija. Činjenica je, da Slovenija ne može na bilo koji način utjecati na situaciju na Balkanu. To je nekakva

Svrstani smo u Višegradsku grupu

- Mračna slika Slovenije već mesecima se prikazuje kroz najistaknutije evropske i svetske medije i kritike istaknutih evropskih političara sa kojima je Janša u otvorenom sukobu - vani ga zovu „Maršal Twito“ ili „slovenački pacijent“, tako su ga nazvali u Die Presse. Zbog pritisaka na medije naše i strane deo smo rasprava u evropskim parlamentarnim odborima, a predsedavanje EU, ako se to uopšte dogodi, biće samo tehničko. Mi smo sada svrstani u Višegradsku grupu „iliberala“, „demokratu“ i sličnih definicija. Ranije Slovenija nije izgledala tako, barem ne od vani - priča istoričar Božo Repe. Ukazuje da je prema formalnim pokazateljima Slovenija i dalje uspešna zemlja, jedna je od razvijenijih zemalja, iako još uvek ispod proseka u Evropi, ekološki još relativno čista i sigurna. - Ali tranzicioni procesi su nas na kraju doveli tamo gde je veći deo Balkana i Višegradska grupa.

ili zbog privilegija. Ali važno je znati da više nismo sasvim zatvoreni u sebe, iako tako mislimo. Istorijom Balkana bave se mnogi ljudi izvan tog područja, a međunarodna nauka takođe ima svoje standarde. Tamo se tačno zna koliko neko vredi. To uglavnom znaju i strane diplomate. Stoga neke zemlje i podržavaju projekte koje radimo. To lokalne vlasti ne mogu zameniti nekom vrstom domaćeg favorizovanja, ali čine sve, naravno, da bi to učinili.

■ **Navodni non-pejper slovenačkog premijera Janeza Janše o prekranju granica na Balkanu potresa je region. Prvi predsednik nezavisne Slovenije Milan Kučan, gostujući na bosanskoj TV Face, izrazio je žaljenje što se Slovenija, kako je kazao, upetljala u sve ovo, ali i kazao da veruje slovenačkom rukovodstvu koje kaže da taj papir ne postoji. Kako vi to vidite?**

- Mislim da je Kučan ovom izjavom - koju inače treba videti u čitavom kontekstu - želio zapravo zaštititi Sloveniju u državnom svojstvu, a ne lično Janšu ili Pahora. Kučan je u BiH dosta popularan, u to sam se sam uvjerio kada sam pre tri godine bio tamo s njim na History Festu, svugde su ga prepoznavali i hteli se slikati s njim. Čak su ga 2005. župani Sara-

kombinacija samoiluzije vrha slovenačke politike, ličnih ambicija predsjednika države, te osobnih trauma premijera uoči predsedavanja vrha EU, koje je zbog lošeg stanja Slovenije upitano. Taj non-paper nije proizvod Slovenije. Najverovatnije su, na sramotu Slovenije, Janša i Pahor odigrali ulogu kurira. Iz iskustva raspada Jugoslavije znamo da je politika tadašnje Evropske zajednice - sada EU, bila katastrofalna. Ni sada ne postoji rješenje za Zapadni Balkan. Pokušaji da se nastave podjele na nacionalnoj osnovi samo su manevar za dio evropskih zemalja da u pozadini usporavaju pristup tih zemalja EU. Drugi, još opasniji dio je kod onih država, koje u pozadini zaista hoće promene granica i koje verovatno stoje iza tog non-pejpera. Na non-pejperu su verovatno prisutni pečati Beograda, Zagreba, Tirane, Sofije, verovatno i Atine, a iznad svega Budimpešte i u pozadini Moskve. U svakom slučaju, bilo bi dobro da barem takozvani nuklearni dio država u EU što prije shvati, da geostrateške igre na Balkanu slabe EU i od vani i još više od nekih država iznutra i da bi se takozvani non-pejper brzo mogao pretvoriti u plan, a posle nema povratka.

Ivana Šundić Mihovilović

Obećana „ozbiljna istraga“: Brdo Meron

Foto: EPA-EFE / ABr Sultan

U metežu poginule najmanje 44 osobe

Jedna od najvećih tragedija u Izraelu

Tel Aviv /// Najmanje 44 osobe poginule su u metežu koji se stvorio među više desetina hiljada ultraortodoksnih Jevreja na svetilištu na severu Izraela, saopštile su juče izraelske zdravstvene vlasti.

U bolnicu je, prenosi Beta, smešteno najmanje 150 povredjenih. Povodom praznika Lag BaOmer vernici se okupljaju se na brdu Meron. Na proslavama vlada ogromna gužva, uz plesove i paljenje logorske vatre.

Izraelski premijer je otišao na mesto nesreće, a nedelju je proglasio za dan žalosti. „Katastrofa na brdu Meron jedna je od najgorih koja je pogodila Državu Izrael“, tvitovao je Benjamin Netanjahu. On je obećao, prenosi Bi-Bi-Si, „ozbiljnu istragu“ kako se slična nesreća

ne bi ponovila. „Bilo je prizora koji slamaju srce. Ljudi, takođe i deca, bili su izgaženi na smrt“, rekao je Netanjahu.

Nesreća se dogodila oko jedan čas posle ponoći, a prvi izveštaji su ukazivali da se građevina urušila. Policija je, međutim, za list Haarec kasnije nezvanično navela da je sve počelo tako što su se neki ljudi okliznuli, a onda su pale još desetine. Na video snimcima postavljenim na internetu vidi se, preneo je britanski servis, kako stotine ljudi pokušava da se probije kroz uzani pasaż, potom se čuju uzvici preko megafona da se svet razide. Na kraju je policija tražila potpunu evakuaciju. Neki svedoci su kritikovali policiju tvrdeći da je katastrofa počela kada su njeni pripadnici zatvorili tri metra širok pasaż.

Očevici su za medije izjavili da je bila postavljena barikada, odnosno rampa, koja je ljude sprečavala da se razidu.

Okupljanje povodom Lag BaOmera bilo je prvo veliko versko okupljanje u Izraelu od ukidanja restrikcija uvedenih zbog epidemije virusa korona. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić uputio je telegram saučešća predsedniku Izraela Ruvenu Rivlinu. „Duboko nas je pogodila vest o tragediji u Meronu. U vreme kada se svi borimo da sačuvamo svaki život, svakog čoveka, ova velika nesreća zadala je još jednu ranu ne samo Izraelu, nego celom svetu“, naveo je Vučić u telegramu saučešća. S. D.

U dve reči

Najmanje 13 mrtvih u sukobima Kirgizije i Tadžikistana

Biškek - Najmanje 13 osoba poginulo je i oko 11.500 ljudi je evakuisano u Kirgiziji zbog graničnih sukoba sa Tadžikistanom, saopštile su juče lokalne vlasti. Evakuisani su stanovnici dva okruga regije Batken, gde su borbe bile najžešće. Vlasti Kirgizije saopštile su u četvrtak da su sa Tadžikistanom dogovorile prekid vatre. Tadžikistanska enklava Voruh u Kirgiziji u zoni je napetosti zbog pitanja pristupa vodi između te dve bivše sovjetske republike. Pre prekida vatre, dve strane su se međusobno optuživale za sukob. Beta - AFP

Nemačka vraća ukradene beninske bronzne Nigeriji

Berlin - Nemačka će vratiti stotine artefakata poznatih kao beninske bronzne koje je britanska kolonijalna ekspedicija donela iz zapadne Afrike i potom prodala kolekcijama širom sveta, uključujući nemačke muzeje. Ministar spoljnih poslova Nemačke Hajko Mas pozdravio je dogovor postignut sa muzejima i Nigerijom, na čijoj teritoriji je bilo nekadašnje Kraljevstvo Benin. Nemačka ministarka kulture Monika Griters izjavila je da je vraćanje bronzanih predmeta planirano za narednu godinu. Etnološki muzej u Berlinu poseduje jednu od najvećih kolekcija istorijskih predmeta, oko 530, iz Kraljevine Benin. Beta - AP

Džonsonov broj telefona bio 15 godina na internetu

London /// Britanska vlada osporila je juče navode o bezbednosnom riziku pošto je objavljeno da je broj mobilnog telefona premijera Borisa Džonsona bio dostupan na internetu 15 godina. Portal Popbič (Popbitch) posvećen poznatim ličnostima objavio je da je Džonsonov broj telefona objavljen u novinskom izveštaju 2006. godine kada je bio poslanik Konzervativne stranke i ministar vlade u senci za visoko obrazovanje.

Oni koji su juče zvali premijerov broj čuli su poruku sa automata u kojoj se kaže da je telefon „isključen“ i poručuje im da pokušaju kasnije ili da pošalju poruku. Vlada je demantovala da je došlo do propusta u bezbednosti. Ministarka unutrašnjih poslova Viktorija Atkins insistirala je da premijer „zna svoju odgovornost kada je u pitanju nacionalna bezbednost“ i kritikovala je medije zbog otkrivanja činjenice da je broj dostupan javnosti.

Bivši savetnik za nacionalnu bezbednost Piter Rikets rekao je da bi taj broj, ako je javno dostupan, mogle da

Vlada osporila navode o bezbednosnom riziku: Boris Džonson

Foto: EPA-EFE / Andy Rain

koriste za prisluškivanje neprijateljske države, „a možda i drugi nedržavni akteri, poput sofisticiranih kriminalnih bandi“.

Džonson je već kritikovan zbog razmenjivanja poruka preko Votsapa sa biznismenima i lobistima. Negirao je da je učinio bilo šta loše kada se prošle godine dopisivao sa biznismenom Džejsom Dajsonom i obećao da će „srediti“ poreske olakšice za njegovu kompaniju ako pristane da proizvede respiratore za Nacionalnu zdravstvenu službu. Beta - AP